

UOMA SAVIPATJALLA

Aurajoki on kaikkien Suomen jokien lailla geologisesti nuori luonnonmuodostuma. Mannerjäätikkö hävitti käytännöllisesti katsoen kaikki jääkautta edeltäneet jokiuomat. Se hioi kallioita sekä siirteli ja lajitteli maamassoja. Mannerjäätikön sulavesivirtojen mukana kulkeutuneet maa-ainekset läjittyivät kallioperän muotojen ja valliinneiden olojen mukaisesti. Suhteellisen tasaiselle ja alavalle Suomen Lounaismaalle kertyi paikoitellen kymmenien metrien paksuisia savikkoja. Tällainen muodostuma on myös siinä ikivanhan peruskallion ruhjeessa, jonka pohjaa peittävällä savikolla Aurajoki virtaa suurimman osan juoksustaan.

Kun mannerjäätikkö noin 10 000 vuotta sitten vetäytyi, Suomen lounaiset osat olivat laajalti veden peitossa. Kilometrien paksuinen jääkenttä oli painanut maankuoren lommolle, joka alkoi vähitellen oieta. Vesijätöt alkoivat kuivua, kun maa kohosi. Jatkuva maankohoaminen pakotti veden virtaamaan: syntyi puroja, jotka yhtyivät isommiksi virroiksi. Syntyi jokia, jotka vähitellen vakiinnuttivat uomansa maaston alavimpiin notkoihin.

Mannerjään vetäydyttyä kesti pitkään ennen kuin veden peittämä, vain korkeiden kallioiden muodostamien saarien kirjoma jokisuun merialue muuttui Aurajokilaaksoksi. 7500 vuotta sitten mannerranta oli Aurassa ja esimerkiksi Turusta olivat näkyvillä vain kukkuloiden huiput muinaisen Saaris-tomeren saarina. Maankohoaminen jatkuu edelleen, Turun seudulla vajaan puolen senttimetrin vuosivauhdilla.

Suurin osa Suomen joista on uurtanut uomansa mannerjäätikön tai sitä seuranneen muinaismeren muotoilemaan maaperään. Suomi on alava maa, keskikorkeus on vain 154 metriä. Neljä viidennestä maasta on alankoa, jonka korkeus ei ylitä kahtasataa metriä.

Aurajoki on tyypillinen alankomaan joki. Sen virtaama on pieni, se kulkee suuren osan taipaleestaan mutkitellen läpi alavan savikkomaan. Se on varsin loiva: seitsemän peninkulman matkalla se laskee vain 70 metriä eli keskimäärin yhden

metrin kilometriä kohti. Virtaamat vaihtelevat suuresti, kun niitä tasaavat varastoaltaat puuttuvat. Siitä syystä myös virtaamahuiput ovat lyhytaikaisia. Vähävetisyyden ja loivuuden seurauksena myös virtausenergiat ovat vähäisiä. Aurajokeen ei liity erityistä vesivoimataloudellista kiinnostusta.

Suomessa peruskallion päälle kasautuneen maaperän paksuus on keskimäärin 10 metriä, yleisesti vain 3–4 metriä. Paksuimmillaan maaperä on yli sata metriä. Aurajokilaakson savipatja on eräillä paikoilla useita kymmeniä metrejä paksu.

Suomen metsäisiltä ja luonnontilaisilta alueilta huuhtoutuu jokivesiin keskimäärin vähän sedimenttejä: tonnin tai parin verran vuodessa neliökilometriltä. Peltoisilla savimailla sedimenttihuhtoumat ovat paljon suurempia. Lounais-Suomessa ne voivat olla 220–360 tonnia vuodessa neliökilometriä kohti, sateisina vuosina jopa 300–560 tonnia. Maanmuokkaus voimistaa luontaisesti eroosiolle alttiin savimaan kulumista.

Kevättulvat ovat olennainen osa suomalaisen joen vuodentakieron. Talvella vesi varastoituu lumeen ja jäähän. Kevään tullen nämä reservit tulvehtivat jokiuomiin. Kun routa samanaikaisesti sulaa, eroosioalttiut kasvaa entisestään. Kiintoaineksen määrä vedessä ajoittuu aina tulvahuippuihin. Talvella jäämassojen liike kuluttaa rantoja, samoin keväällä sulavesien myötä liikkeelle lähtevät jäämassat. Jäidenlähtö on usein hyvin väkivaltainen tapahtuma, joka osaltaan lisää veden mukana kulkevan kiintoaineksen määrää. Lauhoina ja sateisina talvina jään aiheuttama eroosio on vähäistä, mutta sedimenttien huuhtoutuminen pelloilta on ehkä sitäkin voimallisempaa. Ilmastomuutos ei ainakaan kevennä jokeen päätyvien ravinteiden aiheuttamaa kuormitusta. Näyttää jopa siltä, että perinteisiä kevättulvahuippuja ei enää esiinny säännöllisesti.

KUKKULOIDEN KAUPUNKI

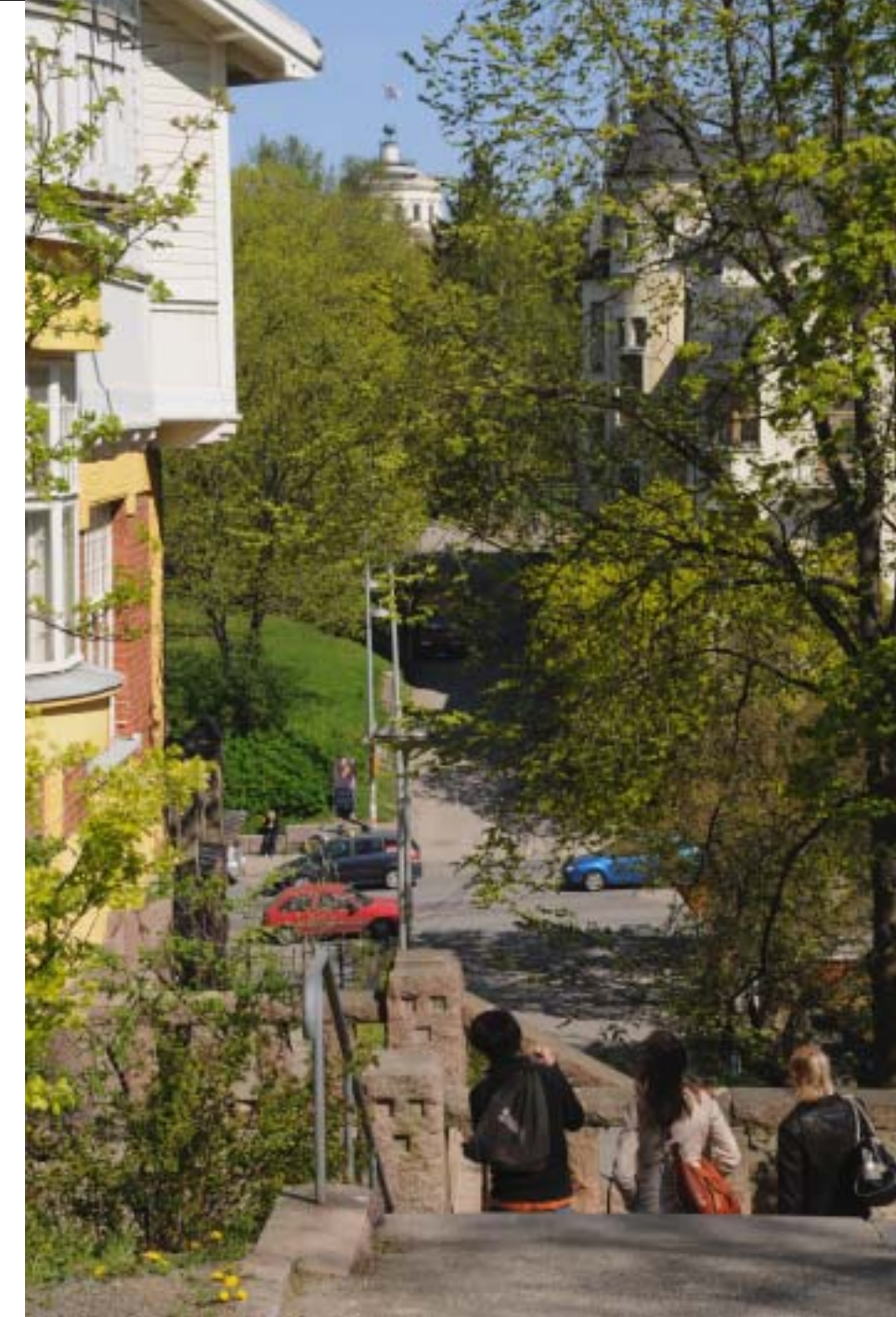
Aurajoki virtaa Turun läpi niin kuin hieman suurempi Tiber virtaa Rooman läpi. Turussa on seitsemän kukkulaa niin kuin Roomassa, sanotaan. Kulttuurikaupunkeja ovat molemmat, tavallaan, omilla kehyksissään. Aivan kirjaimellisesti näitä vertailuja ei kannata ottaa, sillä rinnastuksien todistusvoimaisuus riippuu muuttujien määrittelystä ja rajauksista.

Yhtä kaikki, Turussa Aurajokilaaksoa rajaavat kukkulat ovat tärkeä osa kaupungin maisemaa. Niiden tuntumaan kasvoi aikoinaan kaupunki, joka sittemmin on levittäytynyt lukemattomille muille mäille ja kallioille. Kaupunki lukeutuu kiistämättä suomalaisen opillisen sivistyksen kehtoihin.

Turun kukkulat ja niiden katvealueet ovat täynnä historiaa. Juhana-herttuan (1537–1592) hallitessa Turun linnaa ja koko Varsinais-Suomea Kakolanmäki hakattiin kaljuksi. Linna ja kasvava kaupunki tarvitsivat rakennustarvikkeita. Mäeltä linnaan johti 1500-luvulla Turun ensimmäinen vesijohto. Samppalinnanmäen rinteeseen, Kaskenmäkeen, perustettiin 1249 dominikaanimunkkien Pyhän Olavin luostari. Luostarin toiminta loppui 1500-luvun puolivälissä suureen tulipaloon ja uskonpuhdistukseen. Puolalanmäki oli asuttu jo 1500-luvulla, jolloin se kuului Maarian pitäjään.

Vartiovuorenmäki on nimensä mukaisesti toiminut osana Aurajokilaakson puolustusketjua. Sama rooli on ollut jokisuun Korppolaismäellä. Aninkaistenmäki tunnetaan nykyisin ruuhkaisesta liikenteestä. Sen menneisyyskin liittyy kaupungin liikennehistoriaan, sillä Aurajoen ensimmäinen silta rakennettiin 1414 Vanhalta Suurtorilta joen yli Aninkaisten kylään. Turun palo 1827 alkoi Aninkaistenmäeltä kauppias Hellmanin omistamasta puutalosta. Kerttulinmäki on entinen hirttopaikka. Yliopistonmäki tunnettiin pitkään Ryssänmäkenä; nimenä se juontaa juurensa vuoteen 1318, jolloin Turkuun hyökänneet Novgorodin sotajoukot majoittuivat mäelle.

Mainittujen kukkuloiden – kahdeksan kaikkiaan – Aurajokeen ja Turkuun liittyvä historia ulottuu vähintään keski-

aikaan asti. Kaikilla niillä on myös tärkeä rooli nykypäivässä. Korppolaismäki on kasvanut kiinni kaupunkiin ja on arvostettu asuinalue. Vuodesta 1856 Kakolanmäellä toiminut vankila siirtyi 2007 Turun Saramäkeen, ja arvokas ympäristö vapautui vapaampaan käyttöön. Samppalinnanmäellä sijaitsee urheilu- ja maauimala. Puolalanmäen lakea hallitsee taidemuseo, Vartiovuorenmäkeä Engelin suunnittelema tähtitorni.

JOKILAAKSON VANHIN ASUINALUE

Auran ja Liedon rajaseudulla sijaitseva Laukkaniitty on Aurajokilaakson ensimmäinen vakituisesti asuttu alue. Sen vanhimmat muinaismuistot on ajoitettu kivikaudelle, jolloin meri huuhteli Laukkaniityn rantaa ja koko alapuolinen Aurajoki oli vielä veden peitossa. Nykyisin seudun maisema on selvärajainen, kallio- ja moreeniselänteiden rajaama näkymä, jossa joki kulkee jyrkkien savirinteiden saartamassa syvässä uurtessa.

Alueen asutus on sijoittunut jokilaakson molemmilla laidoilla kulkevien maanteiden varteen pieninä rakennuskeskitäytiminä. Selänteiden saarekkeilla sijaitseva kylät ovat idyllisiä ja mittasuhteiltaan tasapainoisia. Kylien välillä kulkevat raitit ovat tunnelmallisia. Seudulla on rakennushistoriallisesti arvokkaita rakennusryhmiä: Jukolan sekä Vähätalon ja Vanhatalon pihapiirit. Järvijoki yhtyy Aurajokeen kunnan eteläosassa Laukkaniityn pohjoispuolella, lähellä Kirkonkulmaa.

Aura on vauraan ja hyvinvoivan oloista varsinaissuomalaista maaseutua, jota hallitsevat avarat pellot. Kallioselänne on tasangon rajana idässä. Lännessä metsät rajaavat viljelyaluetta, jonka lomassa on metsäkaistoja ja talonpoikaisia pihapiirejä. Auran kirkko on kauas näkyvä maamerkki. Myös Käyrän työsiirtola muodostaa maisemaan huomattavan rakennuskokonaisuuden.

Auran asemanseudulla näkymään kuuluvat myös pilkkahdukset teollisuudesta. Kumitehtaan punatiilinen piippu ja vanhan nahkatehtaan rakennus kielivät vakaan maalaispitäjän teollisista piirteistä. Asemanseutu on nykyaikainen kuntakeskus, joka katkaisee muuten läpi koko Aurajokilaakson ulottuvan peltoaukean.